

Uzroci i posljedice odrastanja u siromaštvu

Rajić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:162904>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

MATEA RAJIĆ

UZROCI I POSLJEDICE ODRASTANJA U
SIROMAŠTVU

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

MATEA RAJIĆ

UZROCI I POSLJEDICE ODRASTANJA U
SIROMAŠTVU

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: Prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina

ZAGREB, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Siromaštvo	2
2.1 Definicije i mjerenje siromaštva	2
2.2 Apsolutno i relativno siromaštvo	4
3. Teorije siromaštva.....	6
3.1 Opće teorije siromaštva	6
3.2 Teorije dječjeg siromaštva	7
4. Uzroci odrastanja u siromaštvu.....	10
4.1 Strukturalni čimbenici.....	10
4.2 Individualni i mikro-okolinski čimbenici.....	13
5. Posljedice odrastanja u siromaštvu	14
5.1 Zdravstveno-tjelesne posljedice	16
5.2 Obrazovne i kognitivne posljedice.....	17
5.3 Socijalne i emocionalne posljedice	19
5.4 Ekonomske posljedice.....	20
6. Dječja prava i siromaštvo.....	22
7. Zaštitni čimbenici za sprječavanje dječjeg siromaštva	23
8. Socijalni rad i siromaštvo.....	25
9. Zaključak.....	27
Popis tablica:	28
Literatura.....	28

Uzroci i posljedice odrastanja u siromaštvu

Sažetak:

Siromaštvo je višedimenzionalan problem koji pogađa pojedince i obitelji diljem svijeta, a njegov utjecaj na djecu smatra se posebno ozbiljnim. Odrastanje u siromaštvu može značajno ugroziti buduće društvene, obrazovne, zdravstvene i ekonomske ishode, nastavljajući međugeneracijski ciklus siromaštva. Za učinkovito rješavanje ovog problema ključno je steći dublje razumijevanje siromaštva i njegovih uzroka. Cilj ovog rada jest pružiti uvid u moguće uzroke i posljedice siromaštva, s naglaskom na njegov utjecaj na djecu tijekom adolescencije i odrasle dobi. Kroz istraživanje ovih aspekata, nastoje se pružiti uvidi u moguće strategije koje mogu ublažiti negativne učinke siromaštva na djecu. Rad započinje pružanjem sveobuhvatnog pregleda trenutnih spoznaja o siromaštvu i njegovim uzrocima i posljedicama. Dodatno, ističu se povrede dječjih prava koje su povezane s odrastanjem u siromaštvu. Također se istražuju faktori zaštite koji mogu pomoći u ublažavanju dječjeg siromaštva. U završnom dijelu rada istražuje se uloga socijalnog rada u podršci djeci i obiteljima koje žive u uvjetima siromaštva. Raspravlja se o intervencijama i inicijativama koje socijalni radnici mogu poduzeti kako bi se naglasila važnost njihova uključivanja u rješavanje dječjeg siromaštva. Zaključno, spominju se šire društvene mjere koje se mogu provesti kako bi se učinkovito suočili sa siromaštvom.

Ključne riječi: uzroci siromaštva, posljedice siromaštva, siromaštvo djece

Causes and consequences of growing up in poverty

Summary:

Poverty is a multidimensional problem which affects individuals and families around the world, and its impact on children is considered to be particularly severe. Growing up in poverty can significantly compromise future social, educational, health and economic outcomes, perpetuating the cycle of poverty across generations. To effectively address this problem, gaining a deeper understanding of poverty and its causes is essential. The aim of this paper is to provide insight into the possible causes and consequences of poverty, with an emphasis on its impact on children during adolescence and adulthood. Through the research of these aspects, they try to provide insights into possible strategies that can mitigate the negative effects of poverty on children. The paper begins by providing a comprehensive overview of current knowledge about poverty and its causes and consequences. In addition, the violations of children's rights that are related to growing up in poverty are

emphasized. Protective factors that can help alleviate child poverty are also explored. The final part of the paper explores the role of social work in supporting children and families living in poverty. Interventions and initiatives that social workers can take are discussed to emphasize the importance of their involvement in addressing child poverty. In conclusion, broader societal measures that can be implemented to effectively tackle poverty are mentioned.

Key words: poverty causes, poverty consequences, child poverty

Izjava o izvornosti

Ja, Matea Rajić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Matea Rajić

Datum: 11.09.2023.

1. Uvod

Siromaštvo je kao pojava oduvijek prisutno u društvima. Spominje se još od prvih ljudskih zajednica gdje se taj pojam vezao uz puko fizičko preživljavanje. Kroz povijest, događale su se sadržajne i konceptualne promjene siromaštva te promjene u njegovom intenzitetu i opsegu. Samim time, događale su se i promjene i u načinu kako društvo gleda na siromašne (Musa, 2019.). Usprkos značajnom razvoju društva i promjenama u bitnim područjima poput ekonomije, znanosti, obrazovanja, tehnologije, kulture, prava i politike, siromaštvo je prisutno i danas (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). U današnje vrijeme ono predstavlja sveprisutan multidimenzionalan problem koji pogađa veliki broj pojedinaca i obitelji diljem svijeta te potencijalno ugrožava njihovu dobrobit i budućnost (Smith i Johnson, 2018.).

Posebno zabrinjavajućim smatra se odrastanje u siromaštvu jer može značajno negativno utjecati na različite aspekte djetetovog razvoja i njegovih životnih ishoda (Duncan i sur., 2017.) Veliki broj istraživanja je pokazao da se djeca odgajana u siromašnim kućanstvima suočavaju s brojnim poteškoćama, uključujući ograničen pristup kvalitetnom obrazovanju, neadekvatnu zdravstvenu skrb i nedostatak resursa potrebnih za njihovu ukupnu dobrobit (Anderson i Williams, 2020.). Osim toga, zabrinjavajuć je i podatak o sve većem broju stajališta kako su posljedice siromaštva za djecu veće nego one kod odraslih osoba te da je utjecaj siromaštva na djecu posebno štetan i nepovratan (Šućur i sur., 2015.). Zbog mnogobrojnih izazova u budućnosti koje proizlaze iz odrastanja u siromaštvu, ključno je da društvo preuzme ulogu osiguravatelja dobrobiti djece i prekine međugeneracijski prijenos siromaštva (Stubbs, i sur., 2019.). To se može postići jedino razumijevanjem uzroka i posljedica odrastanja u siromaštvu kako bi se osmislile učinkovite mjere i politike kojima bi se mogli ublažiti njegovi negativni učinci (Smith i Johnson, 2018.).

Cilj ovog rada je, stoga, opisati uzroke odrastanja u siromaštvu i brojne posljedice koje ono ostavlja na djecu u budućnosti. U nastavku rada će biti više riječi o tome što je siromaštvo, koje se teorije uz njega vežu i kako se mjeri, o njegovim mogućim

uzrocima, brojnim različitim posljedicama na djecu koje pomažu nastavku međugeneracijskog prijenosa siromaštva, učinkovitim načinima kojima se ono može suzbiti te uložiti socijalnog rada u radu s djecom i obiteljima koji žive u uvjetima siromaštva.

2. Siromaštvo

2.1 Definicije i mjerenje siromaštva

Za siromaštvo ne postoji jedinstvena definicija budući da predstavlja strukturalni i socijalni problem čije definiranje ovisi o kontekstu i o tome kojim se vrijednostima vodi osoba koja ga definira (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Upravo zbog svoje složenosti i multidimenzionalnosti, različiti autori različito ga definiraju. Iako ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija za pojam siromaštva, ono se najčešće objašnjava kao neposjedovanje novca ili neposjedovanje dovoljno novca te posjedovanje malo ili nedovoljno imovine (Bejaković, 2005.). Za razliku od njega, drugi autori, među kojima je i Sen (1999.), smatraju kako siromaštvo obuhvaća više od samog niskog dohotka i treba ga shvatiti kao uskraćenost osnovnih sposobnosti i prilika. Ovaj pristup naglašava važnost razmatranja niza čimbenika, kao što su pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, društvenim mrežama i osobnoj sigurnosti, u definiranju i razumijevanju siromaštva. Nadalje, Program Ujedinjenih naroda za razvoj naglašava višedimenzionalnu prirodu siromaštva, zalažući se za širu perspektivu izvan mjera temeljenih na dohotku. UNDP-ov Indeks ljudskog razvoja ne uzima u obzir samo dohodak nego i čimbenike kao što su obrazovanje, očekivani životni vijek i opće blagostanje (UNDP, 2020.). Ovaj pristup prepoznaje da se siromaštvo proteže izvan financijskih ograničenja i obuhvaća uskraćenost u različitim aspektima ljudskog života.

S obzirom na različite poglede što je to siromaštvo, postoji i više pristupa njegovom mjerenju. Oni tradicionalni se oslanjaju na mjere temeljene na dohotku, kao što je primjerice granica/linija siromaštva. Ona predstavlja prag dohotka ispod kojeg se

pojedinci ili kućanstva smatraju siromašnima. Međutim, ovaj se pristup suočio s kritikama zbog svoje uske usredotočenosti na monetarne aspekte i neuspjeha da obuhvati puni opseg uskraćenosti koju doživljavaju pojedinci.

Kao odgovor na ova ograničenja, višedimenzionalne mjere siromaštva dobile su na značaju. Indeks višedimenzionalnog siromaštva, odnosno *Multidimensional Poverty Index (MPI)* koji su razvili Alkire i Foster (2011.), daje sveobuhvatnu procjenu siromaštva uzimajući u obzir više dimenzija, poput obrazovanja, zdravlja i životnog standarda. Imenovani indeks bilježi uskraćenost u svim ovim dimenzijama i pruža slojevitije razumijevanje siromaštva osim samog prihoda.

Iako postoje sličnosti među pojmovima siromaštva i dječjeg siromaštva, autori nerijetko za dječje siromaštvo nude posebne definicije. UNICEF u svojoj publikaciji definira siromaštvo djece kao nedostatak pristupa osnovnim uslugama, mogućnostima i resursima koji su potrebni za optimalan razvoj i dobrobit djeteta (Šućur i sur., 2015.). Mjerenje dječjeg siromaštva zahtijeva posebna razmatranja kako bi se obuhvatili jedinstveni izazovi s kojima se djeca suočavaju. Iz tog razloga tradicionalne metode usmjerene na mjerenje isključivo dohotka nisu dovoljne kako bi obuhvatile sve pokazatelje, odnosno dimenzije dječjeg siromaštva. Neke od dimenzija koje se ne mogu njima obuhvatiti su one povezane s obrazovanjem, zdravstvenim ishodima, pristupom osnovnim potrebama i socijalnom integracijom (UNICEF, 2020.). Za mjerenje dječjeg siromaštva obično se koriste pokazatelji kao što su stope smrtnosti djece, stope upisa u škole, pristup čistoj vodi i sanitarnim objektima (Globalna koalicija za zaustavljanje siromaštva djece, 2022.).

Posljednja mjerenja dječjeg siromaštva putem višedimenzionalnog indeksa siromaštva pruža raščlanjene procjene dječjeg siromaštva za više od 100 zemalja s niskim i srednjim dohotkom u razvoju, a najnovije procjene pokazuju da oko 1,3 milijarde ljudi živi u višedimenzionalnom siromaštvu, od čega su polovica, odnosno 644 milijuna upravo djeca. To znači da, dok 1 od 6 odraslih osoba živi u višedimenzionalno siromašnim kućanstvima, 1 od 3 djece živi u takvim kućanstvima (Globalna koalicija za zaustavljanje siromaštva djece, 2022.). Ni Hrvatska nije iznimka od visokih stopa dječjeg siromaštva pa je tako iz ankete o dohotku stanovništva Državnog zavoda za statistiku iz 2022. godine vidljivo kako su djeca,

odnosno osobe do 17 godina starosti, druga najrizičnija dobna skupina odmah nakon starijih osoba. Stopa rizika od siromaštva je za tu skupinu 2022. godine iznosila 16% (Državni zavod za statistiku, 2023.).

Tablica 2.1 Prikaz stope rizika od siromaštva prema dobi i spolu u 2022.

			%
DOBNE SKUPINE	UKUPNO	MUŠKI	ŽENSKI
Ukupno	18,0	16,0	20,0
0-17 godina	16,0	15,7	16,2
18-24 godine	12,7	11,8	13,8
25-54 godine	11,5	11,5	11,6
55-64 godine	18,3	16,8	19,6
65 ili više godina	32,4	26,6	36,5

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.

2.2 Apsolutno i relativno siromaštvo

Kako bi se siromaštvo bolje shvatilo i uspješno prepoznalo, bitno je znati kakva su njegova trenutna shvaćanja. U prošlosti se tradicionalno shvaćanje siromaštva odnosilo na one koji su iskusili nezdravu razinu uskraćenosti. Pojmovi poput "nedovoljnost" i "nedostatak osnovnih potrepština" često se pojavljuju u rječničkim definicijama koje opisuju ljude koji žive u siromaštvu. Ova perspektiva je općenito poznata kao "apsolutno" siromaštvo. Međutim, posljednjih je desetljeća alternativna

definicija stekla popularnost, osobito unutar šire zajednice "socijalne pravde". Ovaj noviji pristup razumijevanju siromaštva definira ga kao stanje "relativne" uskraćenosti ili relativnog siromaštva. Drugim riječima, smatrate se siromašnim ako ste znatno lošiji u usporedbi s većinom drugih u vašem društvu, bez obzira na vaš stvarni životni standard (Sarlo, 2019.).

Koncept relativnog siromaštva naširoko se koristi u studijama koje analiziraju nejednakost prihoda i društveno blagostanje. Istraživači su istraživali mjere kao što su Ginijev koeficijent, koji procjenjuje raspodjelu dohotka, i Palma omjer, koji ispituje udio u dohotku najbogatijih i najsiromašnijih dijelova stanovništva (Milanović, 2011.). Ove mjere daju empirijske dokaze o razmjerima relativnog siromaštva unutar društva.

Međunarodne organizacije poput Svjetske banke i Ujedinjenih naroda prepoznale su značaj relativnog siromaštva u svojim okvirima mjerenja siromaštva. Na primjer, pristup Svjetske banke "Dolar na dan" fokusiran je na apsolutno siromaštvo, dok njihov pokazatelj "Zajednički prosperitet" mjeri promjene u dohotku ili potrošnji donjih 40% stanovništva (World bank, 2020.). Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih naroda također naglašavaju važnost smanjenja relativnog siromaštva i postizanja veće socijalne uključenosti (United Nations, 2015.).

Ukratko, razumijevanje siromaštva evoluiralo je tijekom vremena, obuhvaćajući i apsolutnu i relativnu dimenziju. Uzimajući u obzir obje dimenzije, može se postići cjelovitija procjena siromaštva. Apsolutno siromaštvo pomaže identificirati pojedince kojima nedostaju najosnovniji uvjeti za pristojan životni standard, dok relativno siromaštvo naglašava sustavne probleme, poput nejednakosti dohotka i ograničenog pristupa resursima i mogućnostima, koji održavaju siromaštvo (Milanović, 2011.). Kontekstualno razumijevanje apsolutnog i relativnog siromaštva ključno je za formuliranje učinkovitih politika i intervencija. Rješavanje problema apsolutnog siromaštva uključuje neposrednu pomoć i pružanje osnovnih potrebitina za ublažavanje neimaštine. S druge strane, rješavanje relativnog siromaštva zahtijeva napore za smanjenje razlika u prihodima, promicanje socijalne uključenosti i stvaranje prilika za uzlaznu mobilnost (United Nations, 2015.).

3. Teorije siromaštva

3.1 Opće teorije siromaštva

Brojni autori nastojali su dati svoja objašnjenja o uzrocima i dinamici siromaštva iz čega je proizašao veliki broj teorija (Downes, 2010.; prema Addae-Korankye, 2019.). Teorije siromaštva se u većini slučajeva mogu podijeliti u bihevioralne, strukturalne i političke. Bihevioralne teorije u središte stavljaju ponašanja pojedinca potaknuta poticajima i kulturom, odnosno smatraju kako su osobe u siromaštvu u poziciju siromaštva došle zbog različitih kontraproaktivnih ponašanja i rizika u koje se upuštaju, poput samohranog majčinstva ili nezaposlenosti. Strukturalne teorije usredotočene su isticanje demografskih i ekonomskih konteksta kao uzroka siromaštva. Političke teorije tvrde da je siromaštvo politički ishod koji je potaknut odnosima moći i odlukama kako raspodijeliti resurse (Brady, 2019.). Još jedna podjela teorija može biti ona na znanstvena područja iz kojih dolaze pa tako možemo pričati o ekonomskim, sociološkim, psihološkim, antropološkim teorijama te o teorijama iz političke perspektive (Blank, 2010.; prema Addae-Korankye, 2019.). Neke od najčešće korištenih teorija koje su bitne za razumijevanje siromaštva uključuju one sociološke: teoriju deprivacijskog kruga, teoriju kulture siromaštva i teoriju situacijske prisile.

Teorija deprivacijskog kruga koja se u literaturi često može pronaći i pod nazivom teorija začaranog kruga, polazi od teze kako se siromaštvo prenosi s generacije na generaciju, odnosno gleda na siromaštvo kao krug kojemu se ne vidi početak ni kraj (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Drugim riječima, smatra kako će pojedinci koji “upadnu” u siromaštvo iz njega teško izaći, a za sobom će povući i svoje potomke koji će naslijediti njihovo siromaštvo (Šućur, 2001.).

Teorija kulture siromaštva, kao naziv skovan od strane Oscara Lewisa 60-ih godina dvadesetog stoljeća, temelji se na pretpostavci kako ljudi u siromaštvu za razliku od bogatih ljudi imaju različite obrasce vrijednosti, uvjerenja i norme ponašanja (Addae-Korankye, 2019.). Lewis je u svojoj teoriji zaključio kako su “siromašni” u tom statusu zbog naučenih određenih psiholoških ponašanja koja su povezana sa

siromaštvom. Tako, primjerice teorija govori kako ljudi u siromaštvu ne nauče marljivo učiti, planirati budućnost, mudro trošiti novac ili koristiti zaštitu prilikom spolnih odnosa (Sameti i sur, 2012.). Siromaštvo se, prema toj teoriji, prenosi međugeneracijski budući da djeca internaliziraju devijantne vrijednosti, ponašanja i “loš moral” kroz proces socijalizacije, odnosno uče kulturu siromaštva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.).

Teorija situacijske prisile, uzrok za razliku od prethodne teorije ne vidi u pojedincima, već u okolnostima u kojima se nađu. Smatra kako se ljudi u siromaštvu ponašaju na određeni način zbog prisilnih životnih okolnosti poput nezaposlenosti, niskih primanja ili bolesti te ukoliko ih okolnosti ne bi prisilile, bili bi bez većih problema u mogućnosti promijeniti svoje ponašanje (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Jedan od najpoznatijih zagovaratelja teorije situacijske prisile bio je Elliot Liebow, koji je došao do zaključaka kako se ljudi koji žive u uvjetima siromaštva razlikuju od srednje klase po svom odnosu prema budućnosti. Primjerice, dok je srednja klasa u mogućnosti štedjeti za budućnost, ulagati u nju te u svoju obitelj, pojedinac koji živi u uvjetima materijalne deprivacije nije u mogućnosti štedjeti i ulagati u budućnost jer je prisiljen na potrošnju svoje zarade kako bi osigurao preživljavanje (Šućur, 2001.).

3.2 Teorije dječjeg siromaštva

Dok i opće teorije siromaštva donekle uspješno pokazuju kako može doći i do dječjeg siromaštva, konkretne specifičnosti dječjeg siromaštva možemo bolje razumijeti kroz nekoliko teorija koje se u literaturi najčešće spominju, a čine ih ekološka multisistemska teorija, model rizika i otpornosti, model ulaganja i model obiteljskog stresa.

Prema ekološkoj ili Brofenbrennerovoj ekosustavnoj teoriji, dijete koje živi u uvjetima siromaštva je u središtu svoje interakcije s različitim osobama i sustavima koji utječu na njegov rast, razvoj i životne prilike. Te interakcije odvijaju se unutar različitih razina ekološkog sustava, koje uključuju: mikrosustav, mezosustav, egzozststav i makrosustav (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Mikrosustav čini

djetetovo neposredno okruženje, kao što su obitelj, vršnjaci i bliža zajednica (Biggeri i Cuesta, 2021.). Dakle, mikrosustav obuhvaća neposredne interakcije i odnose djeteta s najbližim osobama i sustavima. Međusobne veze između pojedinih dijelova mikrosustava tvore mezosustav (na primjer, utjecaj obiteljskog socioekonomskog statusa na školski uspjeh), dok se egzosustav odnosi na socijalni kontekst u kojem dijete i njegova obitelj žive, primjerice radnu i životnu okolinu roditelja, lokalnu zajednicu, socijalne mreže roditelja (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.) Najširi je, pak, makrosustav koji obuhvaća kulturne norme i vrijednosti, politike, ekonomske uvjete i globalne razvojne trendove (Šućur i sur., 2015.). U interakciji s različitim sustavima, djeca i obitelji mogu susresti mnoge prepreke, ali i poticajne čimbenike. Sudjelovanje i uključenost djeteta i obitelji u životne procese ovise o njihovoj sposobnosti prilagodbe okolini i iskorištavanju vlastitih resursa i potencijala. Međutim, kad obitelji i djeca nisu u mogućnosti aktivno sudjelovati u ključnim sustavima zbog svojeg socioekonomskog statusa ili drugih ograničavajućih čimbenika, to može negativno utjecati na njihov razvoj i dobrobit. Isključenost iz središnjih sustava može dovesti do nedostatka pristupa važnim resursima i mogućnostima, što često vodi do produbljivanja siromaštva i socijalnih nejednakosti (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

Većina istraživanja i programa podrške obiteljima do sada se usredotočila na probleme i negativne ishode razvoja djeteta, dok je malo pažnje posvećeno istraživanju kompetencija, snaga i čimbenika otpornosti kod djece i obitelji (Šućur i sur., 2015.). Međutim, u posljednje vrijeme sve veća pažnja posvećuje se upravo tim čimbenicima zaštite, koji mogu pozitivno utjecati na prilagodbu i razvoj djece u nepovoljnim okolnostima. Pojava otpornosti sve je značajnija u kontekstu razumijevanja procesa koji dovode do pozitivne prilagodbe djece unatoč izloženosti riziku (Boyden i Cooper, 2010.). Model koji se zbog toga razvio je model rizika i otpornosti. U ovom modelu naglasak se stavlja na unutarnje resurse i potencijale djeteta, poput osobnih vještina, samopouzdanja, samoregulacije i kreativnosti, koji mu omogućuju suočavanje s izazovima i teškoćama. Umjesto da se samo fokusira na vanjske rizike i nedostatke u okolini, ovaj model istražuje kako se dijete može razviti i rasti koristeći svoje osobne resurse i snage kako bi prebrodilo teške situacije (Šućur i sur., 2015.). Istraživanje o razvoju otpornosti obitelji u siromaštvu s djecom

Orthnera i suradnika (2004.) potvrdilo je da obitelji posjeduju kapacitet i razvojne strategije za prevladavanje teškoća koje proizlaze iz života u siromaštvu, te da su sposobne prilagoditi se najtežim uvjetima u svom okruženju. U ovom istraživanju, obitelji s djecom iznose sljedeće izvore otpornosti: obiteljsku koheziju, jasna obiteljska pravila, dobre komunikacijske vještine i vrijeme koje članovi obitelji provode zajedno. Oni također naglašavaju važnost socijalne podrške od strane prijatelja ili proširene obitelji te ukazuju na značaj ekonomskih resursa koji ne obuhvaćaju samo obiteljski prihod, već i druge izvore materijalne sigurnosti za ekonomski ugrožene obitelji, poput socijalne pomoći, dječjih doplata, stipendija i drugih oblika materijalne potpore (Orthner i sur., 2004.; prema Dragičević i Družić Ljubotina 2022.).

Posljednje dvije teorijske perspektive koje su temeljito korištene za objašnjavanje ove problematike su model obiteljskog stresa i model ulaganja (Mayer, 1997.; Conger i sur., 2010.; prema Sosu i Schmidt, 2017.). Neki autori opisuju obiteljski stres kao "emocionalnu napetost i međuljudske konflikte koji nastaju kao odgovor na teške obiteljske okolnosti i životne događaje (Conger i Conger, 2019.). Prema modelu obiteljskog stresa, ekonomska oskudica izaziva psihološke teškoće poput depresije, anksioznosti i roditeljskog stresa koji dovode do pojave agresivnih interakcija. Takvi stresori dovode roditelje do prihvatanja kažnjavajućeg ili neodgovarajućeg stila roditeljstva s posljedicama za razvoj dječjeg ponašanja (Conger i sur., 2010.; prema Sosu i Schmidt, 2017.).

S druge strane, obiteljsko ulaganje definirano je kao iznos novca koji roditelji ulažu u kvalitetno obrazovanje, prehranu, zdravstvenu skrb, dobro susjedstvo i druge čimbenike koji poboljšavaju dobrobit djeteta u budućnosti (Mayer, 2002.; prema Sosu i Schmidt, 2017.). Model ulaganja pretpostavlja da obitelji s većom ekonomskom stabilnošću imaju više financijskih sredstava te stoga mogu značajnije investirati u razvoj svoje djece, posebno u njihovo obrazovanje. S druge strane, ekonomski ugrožene obitelji moraju se više fokusirati na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba svoje djece, poput hrane i stanovanja. Kako siromašni roditelji imaju ograničene ekonomske resurse za ulaganje u razvoj svoje djece, djeca iz siromašnih obitelji često se nalaze u nepovoljnijem društvenom položaju u usporedbi

s vršnjacima iz ekonomski bolje situiranih obitelji (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

4. Uzroci odrastanja u siromaštvu

Kao što se može primijetiti iz spomenutih teorija, uzroci odrastanja u siromaštvu mogu biti različiti. Budući da dječje siromaštvo ne može postojati kao izoliran problem neovisno o siromaštvu roditelja jer su djeca socioekonomski ovisna o svojim roditeljima ili kućanstvu u kojem odrastaju te ne mogu ostvarivati vlastiti prihod, na dječje siromaštvo se gleda kao na proizvod općeg siromaštva (Sandin i sur., 2023.). Postoji jako puno međusobno povezanih čimbenika koji mogu prouzročiti, odugovječiti i ojačati krug siromaštva. Ti čimbenici mogu se svrstati na nekoliko skupina pa tako možemo govoriti o strukturalnim, individualnim i mikro-okolinskim obiteljskim čimbenicima. Dok se individualni i mikro-okolinski/obiteljski otkrivaju promatranjem pojedinca ili obitelji, strukturalni uzroci siromaštva su rezultat funkcioniranja cjelokupnog društva (Tomašić, 2010.). Većina ljudi je brza u donošenju zaključka kako su pojedinci sami krivi za svoje siromaštvo. Takvo spontano podržavanje individualističkih uzroka ponekad se naziva i temeljnom atribucijskom pogreškom budući da je jasno kako osim njih, postoji još puno, na prvu nevidljivih, širih socijalnih i ekonomskih okolnosti na koje se ne može utjecati (Calnitsky, 2018.).

4.1 Strukturalni čimbenici

Strukturalni čimbenici igraju značajnu ulogu u doprinosu iskustvu odrastanja u siromaštvu. Kada se govori o strukturalnim čimbenicima, obično se misli na vanjske čimbenike neovisne o pojedincu pa tako strukturalnim uzrocima siromaštva smatramo nepovoljne društvene, političke, kulturne i ekonomske čimbenike poput neravnomjerne raspodjele bogatstva, iskorištavanja osoba u siromaštvu, niske razine

obrazovanja, niske prihode ili nejednake društvene prilike (Družić Ljubotina i Ljubotina, 2007.).

Iako u društvu dominiraju individualistička objašnjenja uzroka siromaštva, postoje neka istraživanja koja su pokazala kako u nekim državama građani atribuiraju uzroke siromaštva društvenim čimbenicima. Jedno takvo istraživanje provedeno u Finskoj 2005. godine koje je ispitivalo mišljenja Finaca o uzrocima siromaštva, pokazalo je kako većina ljudi smatra kako su upravo strukturalni uzroci, odnosno mane i nedostaci tržišta rada, odgovorni za siromaštvo ljudi, dok je nekolicina navela i fatalističke uzroke koji siromaštvo pripisuju lošoj sreći ili sudbini (Niemelä, 2008.). Još jedan takav primjer zabilježen je u Hrvatskoj 2007. godine kada se ispitivalo čemu studenti socijalnog rada, ekonomije i agronomije pripisuju uzroke siromaštva. Uzorak se sastojao od ukupno 365 studenata, a rezultati su pokazali kako studenti sva tri fakulteta najvećim uzrokom siromaštva u Hrvatskoj vide strukturalne čimbenike (Družić Ljubotina i Ljubotina, 2007.).

Usprkos vjеровanjima o osobnoj krivici, neporecivo je kako i ekonomski sustavi i politike, poput nejednakosti u prihodima i ograničenog pristupa resursima, imaju dugotrajne učinke na obitelji i djecu (Piketty, 2014.). Istraživanje Bradburry i Jantti (2000.) je pokazalo da zemlje s višom razinom dohodovne nejednakosti obično imaju višu stopu dječjeg siromaštva što sugerira da strukturalni čimbenici, poput nejednake raspodjele bogatstva i ograničenih ekonomskih mogućnosti, pridonose postojanosti siromaštva među djecom (Bradbury i Jantti, 2000.). Marsh i suradnici (2017.) kao jedan od strukturalnih uzroka za rastuće siromaštvo i materijalnu uskraćenost navode veće nejednakosti u plaćama, povećanje broja ugovora bez radnog vremena i zamrzavanje plaća. Nadalje, ovi čimbenici zapošljavanja dodatno su pogoršani mjerama štednje koje se očituju u rezovima i zamrzavanju naknada (Marsh i sur. 2017.; prema Treanor, 2020.). Razlozi za prelazak iz manjih financijskih nevolja u neimaštinu uključuju još posljedična dugovanja, probleme s beneficijama i nepriuštiv smještaj. Što se tiče migranata, također problem predstavljaju niske razine beneficija ili lošiji uvjeti koji za njih postoje (Treanor, 2020.). Štoviše, diskriminatorne prakse i sustavne prepreke temeljene na rasi, spolu i etničkoj pripadnosti pridonose ne samo pojavi, nego i održavanju siromaštva za određene skupine. Manjinske populacije često se suočavaju s razlikama u prihodima

i akumulaciji bogatstva, što dovodi do viših stopa siromaštva djece u tim zajednicama (Chetty i sur., 2014.). Ovi strukturni čimbenici odražavaju sustavne nejednakosti i diskriminaciju koje dodatno pogoršavaju izazove s kojima se suočavaju djeca koja odrastaju u siromaštvu.

Uz dohodovnu nejednakost i diskriminaciju, drugi strukturni čimbenici poput ograničenog pristupa kvalitetnom obrazovanju, zdravstvenoj skrbi i već spomenutom pristupačnom stanovanju također doprinose odrastanju u siromaštvu. Djeca iz obitelji s niskim primanjima često se suočavaju s neadekvatnim mogućnostima obrazovanja, što može ograničiti njihove buduće izgleda i produžiti krug siromaštva (Duncan i Magnuson, 2011.). Ograničene obrazovne mogućnosti i postignuća dosljedno su povezana s višim stopama dječjeg siromaštva. Istraživanja pokazuju da niže razine obrazovanja povećavaju rizik od siromaštva i ograničavaju buduće izgleda za zapošljavanje i ekonomsku mobilnost. Djeca iz obitelji s nižim obrazovnim postignućima imaju veću vjerojatnost da će se suočiti s ekonomskim nedostacima i s manje mogućnosti za napredovanje (Duncan i Magnuson, 2011.).

Ograničeni pristup zdravstvenoj skrbi još je jedan pojedinačni čimbenik koji doprinosi odrastanju u siromaštvu. Pristup pristupačnoj i kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi ključan je za održavanje dobrog zdravlja i pravovremeno rješavanje zdravstvenih problema. Međutim, pojedinci i obitelji koje žive u siromaštvu često se suočavaju s preprekama u pristupu zdravstvenim uslugama. Visoki troškovi povezani sa zdravstvenom skrbi, uključujući medicinske tretmane, lijekove na recept i premije zdravstvenog osiguranja, mogu biti nepriuštivi za obitelji s ograničenim financijskim sredstvima. Istraživanje Dubay i suradnika (2007.) je pokazalo da je veća vjerojatnost da će pojedinci koji žive u siromaštvu imati ograničen pristup zdravstvenoj skrbi zbog različitih čimbenika, uključujući financijska ograničenja, nedostatak zdravstvenog osiguranja i zemljopisne prepreke (Dubay i sur., 2007.). Pojedinci koji žive u udaljenim ili nedovoljno opskrbljenim područjima mogu se suočiti s izazovima u pristupu zdravstvenim ustanovama zbog nedostatka pružatelja usluga u blizini ili mogućnosti prijevoza (Kirby i sur., 2010.). To može rezultirati odgođenom ili neadekvatnom zdravstvenom skrbi, utjecati na zdravstvene ishode pojedinaca i pogoršati krug siromaštva.

Što se tiče neadekvatnog stanovanja, bitno je spomenuti stambenu nestabilnost, definiranu kao kašnjenje sa stanarinom i/ili višestrukim selidbama, beskućništvo, definirano kao život u skloništu, motelu/hotelu, mjestu koje nije namijenjeno ljudskom stanovanju ili "couch surfing"¹, koji su stvarnost za milijune obitelji u SAD-u. U 2013. godini, procjenjuje se da je 2,8 milijuna kućanstava iznajmljivača bilo u opasnosti od deložacije, a 2,5 milijuna djece mlađe od 18 godina doživjelo je beskućništvo. Kao dodatni uzrok takve realnosti u SAD-u, autori Green i suradnici (2021.) navode sustavni rasizam koji dodatno ugrožava stambenu budućnost obitelji i djece afroameričkog porijekla.

4.2 Individualni i mikro-okolinski čimbenici

Čimbenici na razini pojedinca i obitelji također mogu pridonijeti iskustvu odrastanja u siromaštvu. Ti su čimbenici povezani s karakteristikama i okolnostima pojedinaca i članova njihovih užih obitelji. Pod individualne, odnosno unutarnje čimbenike tako možemo svrstati specifičan stil života ili karakteristika osoba u siromaštvu poput nedostatka sposobnosti, truda i štedljivosti, lijenost ili pak zlouporabu alkohola (Družić Ljubotina i Ljubotina, 2007.).

Sarlo (2019.) navodi nekoliko individualnih čimbenika koji se smatraju uzrocima siromaštva, a koje autor naziva "lošim izborima koji se mogu donijeti". Prvi se tiče odluke roditelja djece o nedovršavanju srednjoškolskog obrazovanja, koje se smatra ključnim za razvijanje potrebnih znanja i vještina poput matematičke pismenosti i vještina komunikacije, čiji manjak znatno ugrožava dobivanje čak i najjednostavnijih poslova u današnje vrijeme. Stečeni stupanj obrazovanja se često smatra preliminarnim filtrom za sužavanje kandidata prijavljenih na natječaje za poslove pa su oni s niskom razinom obrazovanja manje privlačni poslodavcima, stoga ostaju bez posla, prihoda kojim bi mogli uzdržavati sebe i obitelj, što može dovesti do financijskih poteškoća, a na kraju i siromaštva.

¹ Sekundarni oblik beskućništva kojeg karakterizira seljenje od skloništa do skloništa, često s prijateljima ili poznanicima, ali bez fiksne adrese. Može označavati doslovni boravak na nečijem kauču, pristup njegovoj slobodnoj sobi ili pak noćenje na madracu na podu (Vincentcare.org.au, 2019.).

Kao druge loše odluke, navode se i postojanje ovisnosti ili kriminalnog dosjea, koji dodatno ugrožavaju mogućnosti zapošljavanja ili prijete stabilnosti zaposlenja i ekonomskoj situaciji osobe i njene obitelji (Sarlo, 2019.).

Obiteljska struktura još je jedan važan pojedinačni čimbenik koji treba uzeti u obzir. Kućanstva s jednim roditeljem, osobito ona koja vode samohrani roditelji, imaju veću vjerojatnost da će iskusiti siromaštvo zbog ograničenih financijskih sredstava i povećanih odgovornosti za skrb (McLanahan i Percheski, 2008.). Nepostojanje drugog primatelja prihoda i dodatni zahtjevi odgoja djece mogu jednoroditeljskim obiteljima predstavljati izazov da izbjegnu siromaštvo. Štoviše, individualne karakteristike poput zdravlja i invaliditeta također mogu pridonijeti odrastanju u siromaštvu. Loše zdravlje, kronične bolesti i invaliditet mogu dovesti do povećanih medicinskih troškova i ograničenih prilika za zapošljavanje, što rezultira ekonomskim poteškoćama za obitelji i djecu (Currie i Stabile, 2006.).

Kao još jedan od mogućih uzroka, ne toliko nastanka siromaštva, koliko ostanka u njemu Sarlo (2019.) navodi i naučenu ovisnost o državnoj pomoći. Za nekoga čiji je život u “neredu” i tko ima malo toga za ponuditi poslodavcima zbog nedostatka vještina, iskustva, za onoga tko se možda bori s različitim zdravstvenim teškoćama, invaliditetom, ovisnostima, depresijom ili obiteljskim nasiljem, financijske dobrobiti koje pruža sustav socijalne skrbi, ma koliko god skromne bile, mogu biti bolje od bilo koje druge opcije koje imaju. Kod primatelja državne novčane pomoći i usluga iz sustava socijalne skrbi, svaki posao koji žele prihvatiti postaje veliki rizik jer se javlja mogućnost od ostanka bez novčanih davanja i drugih nenovčanih beneficija poput zdravstvenog osiguranja, paketa pomoći i slično. Smatra se da što duže pojedinci ili obitelji ostaju u sustavu, biva im teže napustiti ga zbog straha od napuštanja redovitih primanja i upuštanja u nesigurno i nepoznato tržište rada (Sarlo, 2019.).

5. Posljedice odrastanja u siromaštvu

U društvu postoji stajalište kako siromašna djeca često postaju siromašni roditelji. Takva istina koja se često čuje jezgrovito sažima glavni razlog zašto se siromaštvo uopće smatra problemom: odrastanje u siromaštvu ima važne, štetne posljedice za pojedinačne životne šanse (Van Lancker i Vinck, 2019.). Djeca koja odrastaju u obiteljima s niskim primanjima suočavaju se s mnogim izazovima koje djeca iz obitelji u povoljnijem položaju nemaju. Društvena i ekonomska uskraćenost tijekom djetinjstva i adolescencije može imati dugotrajan učinak na pojedince, otežavajući djeci koja odrastaju u obiteljima s niskim primanjima da izbjegnu siromaštvo kada postanu odrasli (Wagmiller i Adelman, 2009.). Ukratko, dosadašnje spoznaje pokazuju da odrastanje u siromaštvu utječe na ishode djece kroz dva kanala (OECD 2018.; prema Van Lancker i Vinck, 2019.). Prvo, siromaštvo nam govori da roditelji nisu u mogućnosti pravilno financijski ulagati u dobra i usluge koje se su nužne za zdrav razvoj djeteta, uključujući kvalitetan smještaj, zdravu hranu, kvalitetno obrazovanje, odgovarajuću njegu, sigurno okruženje kod kuće za učenje i igru, usluge i dobra koja promiču društvene i kognitivne sposobnosti djece, poput ljetnih kampova, knjiga, računala ili glazbenih instrumenata (Duncan i Murnane 2011.; Bradbury i sur. 2015.; prema Van Lancker i Vinck, 2019). Drugi kanal se tiče financijskog stresa koji nastaje zbog siromaštva, a ima negativan učinak na kvalitetu roditeljstva i obiteljskih odnosa. Roditelji koji imaju financijske poteškoće više se svađaju i usvajaju autoritarniji stil roditeljstva koji se smatra manje osjetljivim na dječje potrebe i dobrobit (McLeod i Shanahan 1993.; prema Van Lancker i Vinck, 2019.). Posljedice su ozbiljnije ukoliko dijete živi u uvjetima ekstremnog siromaštva, iako su se i kratka razdoblja deprivacije pokazala kao mogući uzrok dugoročnih posljedica, a osobito štetnom pokazala su se iskustva siromaštva u ranom djetinjstvu (Bilić, 2016).

Glavne posljedice odrastanja u siromaštvu su brojne, no moguće ih je svrstati u četiri skupine pa tako možemo pričati o zdravstveno-tjelesnim, kognitivno-obrazovnim, socijalno-emocionalnim i ekonomskim posljedicama (Šućur i sur., 2015.; Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

5.1 Zdravstveno-tjelesne posljedice

Iskustvo siromaštva tijekom djetinjstva moćan je prediktor raznih nepovoljnih zdravstvenih ishoda tijekom srednje i kasne odrasle dobi. Djeca koja žive u siromaštvu imaju veću vjerojatnost da će se kao odrasli razviti i ranije umrijeti od niza bolesti nego njihovi vršnjaci (Raphael, 2011.). Zdravstvene posljedice siromaštva mogu na djecu djelovati već u prenatalnom razdoblju, budući da se tijekom trudnoće njihove majke nerijetko sreću s brojnim stresnim životnim događajima, kao što su primjerice samohrano majčinstvo i tinejdžerske trudnoće, nezaposlenost, pretrpano ili zagađeno fizičko okruženje i daleko manje resursa za suočavanje s tim izazovima. Posljedice za dijete mogu biti povećan rizik djeteta za prerano rođenje, unutarmaterično ograničenje rasta te smrt novorođene djece ili dojenčadi (Larson, 2007.).

Nadalje, pokazalo se kako iskustva siromaštva mijenjaju dječja tijela kako bi utjecala na emocionalnu regulaciju, senzornu regulaciju, grube i fine motoričke sposobnosti, generalizirani razvoj mozga i hipotalamusnu-hipofizno-nadbubrežnu funkciju (Raphael, 2011.). Tu tezu potvrdilo je istraživanje Olsona i suradnika (2007.) u kojem se nastojalo bolje razumijeti kako siromaštvom uzrokovana uskraćenost hrane u djetinjstvu pridonosi promjenama u težini u odrasloj dobi. Na osnovu intervjua s 30 osoba koje su iskusile materijalnu deprivaciju u djetinjstvu, pokazalo se kako odrastanje u siromaštvu može dovesti do prekomjerne težine i pretilosti u odrasloj dobi. Iskustvo nedostatka hrane u djetinjstvu dodatno je motiviralo neke osobe da panično izbjegavaju nesigurnost hrane u odrasloj dobi te je imalo utjecaja na njihove prehrambene preferencije. Ispitanici kojima je hrana bila uskraćena u prošlosti, bili su iznimno uzbuđeni nakon što bi im hrana postala dostupna, a neke su ispitanice prejedanje pretvorile u opći odgovor na negativna emocionalna stanja u zrelim godinama (Olson i sur., 2007.).

Osim pretilosti, učestali stres koji je prisutan kod djece koja odrastaju u uvjetima siromaštva dodatno ugrožava njihovo mentalno zdravlje. Stres je čak dvostruko češći kod takve djece te su ona više izložena obolijevanju od psihičkih bolesti (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Takvoj djeci često su povišeni kortizol i adrenalin što

doprinosi endokrinim, metaboličkim i imunološkim problemima, stoga nije začuđujuće kako je kod takve djece zamijećena i češća sklonost infekcijama i razvoju respiratornih bolesti, poput astme (koju dodatno otežavaju neprikladni stambeni uvjeti u kojima neka djeca odrastaju), ili pak češćim razvojem srčanih bolesti i dijabetesa tipa II (Raphael, 2011.; Shonkoff i sur., 2012.).

Iako nije tako opsežno istraženo, postoje dokazi i da ista vrsta odnosa između uskraćenosti u djetinjstvu i nepovoljnih zdravstvenih ishoda odraslih vrijedi i za različite tegobe poput razvoja alergija, hipertenzije, nekih oblika raka i niza psihijatrijskih poremećaja. Ono što je posebno zabrinjavajuće je što postoje naznake kako su ovi učinci velikim dijelom biološki ugrađeni tako da kasnije poboljšane životne okolnosti imaju samo skroman učinak poboljšanja. Odnosno, čak i prije rođenja iskustva predisponiraju djecu za dobro ili loše zdravlje bez obzira na kasnije životne uvjete. Takvi latentni učinci proizlaze iz bioloških procesa tijekom trudnoće, koji su povezani s lošom prehranom majke, određenim rizičnim ponašanjima ili izloženosti stresu (Raphael, 2011.).

5.2 Obrazovne i kognitivne posljedice

Utjecaj siromaštva ostavlja posljedice na djetetov kognitivni razvoj i obrazovne rezultate još od najranijih godina njegova života, kako izravno, tako i neizravno kroz posredovane, moderirane i transakcijske procese (Engle i Black, 2008.). Posljedice su vidljive još u predškolskoj dobi, budući da djeca često bivaju zakinuta za predškolsko obrazovanje, koje je, prema navodima roditelja lošijeg socioekonomskog statusa, za njih često nepriuštivo. Neuključenost djece koja žive u uvjetima siromaštva u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja koja je značajno veća nego kod imućnijih obitelji, može ostaviti trajne posljedice kasniji rast i razvoj djece što im može u velikoj mjeri otežati uključivanje u redovni obvezni sustav obrazovanja (Družić Ljubotina, 2022.). Mjere spremnosti za školu pokazuju kako djeca koja su lošijeg socioekonomskog statusa često kaskaju za svojim vršnjacima iz imućnijih obitelji, odnosno ulaze kasnije u sustav osnovnoškolskog obrazovanja. Spremnost za školu obuhvaća djetetovu sposobnost da akademski i društveno

napreduje u školskom okruženju. Obuhvaća čimbenike kao što su tjelesno zdravlje i motorički razvoj, emocionalno blagostanje i stav prema novim susretima, društveno razumijevanje i vještine primjerene dobi, poznavanje jezika i kognitivne sposobnosti koje su u skladu s njihovom dobi (Ferguson i sur., 2007.). Upravo ona se pokazala ključnom kada su u pitanju kasnija akademska postignuća jer razlike među djecom pri polasku u školu ostavljaju dugoročne posljedice (Engle i Black, 2008.). Učenici koji zbog siromaštva zaostaju za svojim vršnjacima, rijetko uspijevaju premostiti jaz koji je nastao, odnosno on se kroz nastavak školovanja samo dodatno proširuje te je takav rani školski neuspjeh smatran velikim prediktorom većeg broja izostanaka, napuštanja školovanja te nezdravog i delinkventnog ponašanja (Lee i Burkman, 2002.; Zigler i sur., 2006.; prema Engle i Black, 2008.). Takva djeca često ne dobivaju potrebnu stimulaciju i ne uspijevaju naučiti socijalne vještine potrebne za školu (Ferguson i sur., 2007.). Zapažene su i snižene verbalne i matematičke kompetencije, problemi s usvajanjem školskog gradiva i poteškoće u savladavanju čitanja i pisanja (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Tipični problemi zbog kojih biva tako su nedosljednost roditelja oko njihove dnevne rutine i roditeljstva, česte promjene primarnih skrbnika, nedostatak nadzora ili loše modeliranje, a vrlo često i sami roditelji te djece nemaju dostupnu potrebnu podršku (Ferguson i sur., 2007.).

Nije rijetkost naići na istraživanja koja ukazuju na češće kognitivne probleme djece iz siromašnijih obitelji. Naglašava se niža razina samoučinkovitosti, ali i niža motivacija ove skupine djece. Postoje zapažanja kako visokostresno okruženje siromaštva nije poticajno za učenje i uspjeh, a i u velikoj mjeri utječe na pojavu negativnog samopoštovanja djece što ugrožava njihovu motivaciju i time smanjuje njihove potencijale za uspjeh. Bez obzira na vlastite sposobnosti, učenici koji odrastaju u takvom okruženju često znaju postavljati niže ciljeve, predviđaju si niže ocjene čak i prije nego završe zadatak, te češće od svojih vršnjaka imaju iskustvo demoraliziranosti (Bilić, 2016).

Ono što dodatno otežava školski uspjeh djece koja odrastaju u siromaštvu je nedostatak potrebnih resursa za obavljanje školskih obveza. Mnoge osiromašene obitelji nemaju pristup računalima, brzom internetu i drugim materijalima potrebnim učenicima za dovršavanje domaćih zadaća, učenje ili sudjelovanje u aktivnostima koje im pomažu da se pripreme za školu (National Association of Secondary School

Principals, 2020.). Budući da imaju slične potrebe kao i njihovi vršnjaci koji dolaze iz imućnijih obitelji, a one ne bivaju zadovoljene, može doći do usporedbe s drugim učenicima zbog čega se mogu osjetiti loše, što može poljuljati njihov osjećaj osobne vrijednosti. Iz tih razloga, nerijetko se zna dogoditi da budu žrtve ismijavanja, omalovažavanja, izrugivanja, vrijeđanja ili bivaju isključivani iz školskih aktivnosti, odnosno u riziku su da postanu žrtve vršnjačkog nasilja. Neka djeca reaguju na takve događaje iz perspektive nepravde, stoga iskazuju ljutnju i agresiju. Druga reaguju na način da se osjećaju bespomoćno, beznadno, tužno, tjeskobno, socijalno se izoliraju, a školsko okruženje doživljavaju kao nesigurno i neugodno (Bilić, 2016.). Zbog navedenog niza otežavajućih okolnosti u kojima se nerijetko nađu, takva djeca češće ne završavaju srednju školu, a posebno nedostupno postaje im visokoškolsko obrazovanje (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Takav odnos siromaštva i školskog uspjeha pokazao se kao jedan od čimbenika koji se često prenose s generacije na generaciju, stoga je prekidanje takvog ciklusa nezavršavanja školovanja jedno od ključnih područja na kojem se treba raditi kako bi se spriječili dugoročni učinci, nepravda i nejednakost u društvu (Bilić, 2016.).

5.3 Socijalne i emocionalne posljedice

Istraživanja pokazuju kako život u siromaštvu ne košta djecu samo materijalne uskraćenosti, već na njih ostavlja i duboke društvene i emocionalne posljedice. Dokazi sugeriraju kako siromaštvo djeci postupno sužava horizonte, kako ekonomske, tako i one društvene (Attree, 2006.). Djeca zbog ograničenog društvenog sudjelovanja, počinju shvaćati da su drugačiji od drugih već u najranijoj dobi. Dok se neka od njih srame svojih materijalnih okolnosti jer nastoje održati dobru sliku o sebi u očima drugih ljudi, osobito ako su njihove društvene aktivnosti ograničene zbog manjka obiteljskih prihoda, druga se više brinu oko mogućeg nasilja koje mogu doživjeti zbog svoje različitosti (Attree, 2006.). Društveno prihvaćanje za mnogu djecu, posebno među starijim dobnim skupinama, označava sposobnost odijevanja slično drugima u njihovom društvenom krugu, nošenje odjeće i obuće poznatih marki, a nezadovoljavanje istoga kod njihovih vršnjaka izaziva poruge, verbalno nasilje ili druge oblike zlostavljanja. Razlog za socijalnu izolaciju takve djece

izazivaju praktične teškoće vezane uz održavanje prijateljskih odnosa i društvenog života poput nedostatka prijevoza za djecu koja žive u udaljenim ruralnim područjima (Attree, 2006.). Ograničenost pristupa sadržajima za djecu, igračkama, muzeju, kazalištu, kinu ili pak nemogućnost odlazaka na slobodne aktivnosti ili izlete, značajno utječu na njihov intelektualni i socijalni razvoj. Nemogućnost ispunjavanja želja koje imaju često dovodi do tuge i frustracije koja se javlja kao rezultat sukoba između pokušaja da pomognu roditeljima i potrebe da zadovolje svoje želje. (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

Neka od provedenih kvalitativnih istraživanja i literatura o eksperimentalnoj reformi socijalne skrbi (Burton, 2007.; Gennetian i sur., 2004.; Morris i sur, 2001., sve prema Kendig i sur., 2014.) ukazuju na činjenicu kako neka djeca bivaju prisiljena prerano odrasti. Dok su njihovi imućniji vršnjaci zaštićeni od briga odraslih, djeca iz siromašnih obitelji svjesna roditeljskih financijskih problema često preuzimaju neke od odgovornosti za upravljanje tim problemima. Primjerice, veliki broj djece i adolescenata pomažu roditeljima izbjeći utjerivače dugova ili doprinose prihodu kućanstva pronalazeći razne poslove. Štoviše, u nekim ekstremnim slučajevima, ukoliko je siromaštvo popraćeno roditeljskim mentalnim ili fizičkim problemima ili ovisnostima o opijatima koji ih onesposobljavaju u obavljanju roditeljskih dužnosti, djeca su primorana biti roditelji svojoj mlađoj braći i sestrama (Burton, 2007.; prema Kendig i sur., 2014.) Zapravo, nije neuobičajeno da i sama djeca koja potječu iz takvih obitelji, jako rano postaju roditelji. Kendig i suradnici (2014.) navode kako mladi ljudi koji su proveli veliki dio svog djetinjstva u uvjetima siromaštva, imaju tri puta veće šanse za rano roditeljstvo, time najčešće nastavljajući ciklus siromaštva prenoseći ga na svoje potomke.

5.4 Ekonomske posljedice

Izlaganje dugotrajnom siromaštvu povećava šanse za nastavak "začaranog kruga siromaštva", što rezultira ekonomskim posljedicama (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Studije su pokazale da siromaštvo u djetinjstvu ima trajne učinke na razlike u prihodima u odrasloj dobi. Jedno takvo istraživanje koje su proveli Shanks, Choi i

Downey (2019.) otkrilo je da je siromaštvo u ranom djetinjstvu trajno negativno utjecalo na dohodak odraslih, pridonoseći dugoročnoj ekonomskoj nejednakosti. Sve prethodno navedene posljedice uključujući ograničena obrazovna postignuća i rano rađanje mogu ograničiti budući ekonomski uspjeh i ukazati na moguće poteškoće pri zapošljavanju i siromaštvo u odrasloj dobi. Osobe koje nemaju srednjoškolsku diplomu do 20. godine imaju 50 posto veću vjerojatnost za nedosljedno zaposlenje između 25. i 30. godine te sedam puta veću vjerojatnost za trajno siromaštvo u istom razdoblju, u usporedbi s onima koji su završili srednju školu. Slično tome, djevojke koje su rodile dijete prije braka imaju 50 posto veću vjerojatnost za nekonstantno zaposlenje i šest puta veću vjerojatnost za trajno siromaštvo između 25. i 30. godine (Ratcliffe i McKernan, 2012.) Stoga, nedovršena srednja škola i rano rađanje djece prije braka mogu imati ozbiljne ekonomske posljedice za budućnost, što može utjecati na sljedeću generaciju djece (Ratcliffe i McKernan, 2012.) Izostanak odgovarajućih financijskih sredstava dovodi do češćeg oslanjanja osoba koje žive u siromaštvu na socijalnu skrb, a ta sklonost posebno vrijedi za žene. Njihov opstanak ovisi o socijalnoj pomoći, naknadama za nezaposlene, dječjem doplatku te prihodima ostvarenim putem neregistrirane ekonomije (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Unatoč primanju socijalne financijske pomoći, pojedinci koji su iskusili siromaštvo u djetinjstvu mogu se i dalje suočavati s financijskim izazovima u odrasloj dobi. Ovi izazovi mogu nastati zbog ograničenih izgleda za posao, niskih plaća ili neadekvatnog pristupa financijskim resursima. Studija koju su proveli Halpern-Meekin, Edin i Sykes (2015.) istražila je financijske živote pojedinaca s niskim primanjima i otkrila njihove stalne borbe da spoje kraj s krajem.

Također, istraživanje Wodtkea i Hardinga (2018.) koje je istraživalo društvene posljedice primanja socijalne pomoći pokazalo je kako oslanjanje na socijalnu financijsku pomoć može dovesti do stigme i socijalne isključenosti, što može dodatno utjecati na njihovu dobrobit i ekonomske izgleda. Javni stavovi ili stereotipi povezani s primanjem državne pomoći mogu spriječiti njihovu sposobnost da osiguraju posao ili pristup određenim mogućnostima.

Studija Chettyja i sur. (2014.) otkrila je da je međugeneracijska mobilnost manja za pojedince koji odrastaju u nepovoljnijim okolnostima. Siromaštvo u djetinjstvu i ovisnost o socijalnoj financijskoj pomoći mogu pridonijeti nižoj ekonomskoj

mobilnosti u odrasloj dobi. Ograničen pristup kvalitetnom obrazovanju, prilikama za posao i resursima može spriječiti sposobnost pojedinaca da napreduju na ekonomskoj ljestvici te je njihova neizvjesna budućnost time uvelike već određena.

6. Dječja prava i siromaštvo

Osim što siromaštvo na djecu ostavlja dugoročne, nekad i nepovratne posljedice, ono predstavlja i kršenje niza dječjih prava koja su, među ostalim propisana i Konvencijom o pravima djeteta. (Stubbs i sur., 2017.). Vandenhole (2013.: 612) jasno navodi: "Siromaštvo djece je uvreda ljudskom dostojanstvu, i stoga se čini da očito krši ljudska prava djece" (Vandenhole, 2013.: 612.; prema Sandin i sur., 2023.). Konvencija o pravima djeteta jedan je od međunarodnih dokumenata, a sadržaj mu čine univerzalni standardi koje država koja ga je potpisala i ratificirala mora jamčiti svakom djetetu. Konvencija, usvojena na Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989. godine, prije svega, govori o obvezama koje odrasli imaju u odnosu prema djetetu te o obvezama brojnih društvenih čimbenika u pogledu zaštite djeteta (UNICEF, 2017.).

Ranije navedeni neadekvatni uvjeti života u kojim djeca u siromaštvu žive, poput neadekvatnog stambenog prostora, ograničenosti resursa poput nutritivno bogate prehrane, pitke vode i ostalih resursa i usluga kao onih zdravstvenih, čija uskraćenost ugrožava njihovu dobrobit, ujedno krše i prava djece na život, opstanak i razvoj, pravo na životni standard primjeren njegovom tjelesnom, duševnom, duhovnom moralnom i društvenom razvoju te pravo pristupa zdravstvenim službama koja su im zajamčena 6., 27. i 24. člankom Konvencije (Children's Legal Centre Wales, 2022.)

Smatra se kako su siromaštvo i nezaposlenost čimbenici koji su, osim uz već u prethodnom poglavlju navedene posljedice, često prediktori nasilja nad djecom. Iako je jasno kako siromaštvo ne uzrokuje zlostavljanje djece, život u dubokom siromaštvu sam po sebi predstavlja kršenje prava i značajno povećava ranjivost djece na zlostavljanje i zanemarivanje (Bower, 2003.; prema Marcus, 2014.). Osim uz

povećan rizik od fizičkog i seksualnog nasilja, siromaštvo se često vezuje i uz kršenje drugih prava poput dječjih brakova i neadekvatne skrbi nad djecom.

Također, budući da ekonomske poteškoće u obitelji mogu dovesti do nestabilnosti u obiteljskim odnosima te ponekad prouzročiti potrebu za izdvajanjem iz obitelji i smještajem djeteta u neki od oblika alternativne skrbi, krši se Konvencijom zajamčeno pravo djeteta da se ne odvoja od roditelja (Lerch i Nordenmark Severinsson, 2019.).

Nadalje, siromaštvom se krši pravo djeteta na obrazovanje navedeno u 28. članku budući da ono često nije jednako dostupno za sve, kao što je već u prethodnom dijelu rada bilo spominjano (Children's Legal Centre Wales, 2022.). Siromaštvo stvara prepreke obrazovanju ograničavanjem pristupa kvalitetnim školama, obrazovnim resursima i sustavima podrške. Vjerojatnije je, stoga, da će djeca iz siromašnih sredina napustiti školu zbog financijskih ograničenja ili se uključiti u dječji rad kako bi uzdržavala svoje obitelji (UNESCO, 2020.). Dječji rad, pri tome, sam po sebi predstavlja kršenje djetetovog prava. Članak 32. Konvencije o pravima djeteta izričito zabranjuje rad djece i poziva na zaštitu od ekonomskog iskorištavanja. Međutim, siromaštvo često tjera djecu na izrabljivački i opasan rad kako bi dopunili obiteljski prihod. Prema podacima Međunarodne organizacije rada, oko 160 milijuna djece diljem svijeta bilo je uključeno u dječji rad 2020. godine, a skoro polovica te djece, je bila izložena opasnim uvjetima (ILO, 2021.).

Još jedno pravo koje se siromaštvom nerijetko krši je pravo djeteta na vlastito mišljenje, odnosno slobodno izražavanje svojih stavova o stvarima koje se odnose na njega (UNICEF, 2017.). Siromaštvo djece može ograničiti mogućnosti djece da sudjeluju u procesima donošenja odluka koje utječu na njihove živote. Nedostatak sredstava i društvena isključenost mogu utišati njihove glasove i ograničiti njihovu sposobnost da izraze svoje stavove (UN Committee on the Rights of the Child, 2009.).

7. Zaštitni čimbenici za sprječavanje dječjeg siromaštva

Iako je kronično siromaštvo značajan čimbenik rizika za slabije životne šanse, te tijekom života ostavlja brojne negativne učinke koje mogu dovesti do daljnjeg prijenosa i nejednakosti na sljedeću generaciju, izloženost siromaštvu ne rezultira uvijek negativnim ishodom (Pells, 2012.). Bitno je shvatiti da se negativne posljedice na dječju budućnost neće dogoditi svojoj djeci koja odrastaju u uvjetima siromaštva (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Činjenica je da među djecom koja odrastaju u nepovoljnim okolnostima neka prolaze bolje od druge (Luthar i sur., 2000.; Werner i Smith, 2001.; prema Pells, 2012.). Razlog tome leži u zaštitnim čimbenicima. Oni pomažu u smanjenju, odnosno ublažavanju posljedica ili pak preveniraju rizične faktore siromaštva. Pod pojmom zaštitnih čimbenika vidimo snage i resurse djeteta, odnosno njegova individualna obilježja i okolinske uvjete u kojima se nalazi. Snage i resursi su u odnosu s rizičnim čimbenicima, stoga razvoj djeteta proizlazi kao rezultat te interakcije na individualnoj, obiteljskoj i okolinskoj razini (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). S obzirom na tu činjenicu, razumijevanje prirode rizika s kojima se suočavaju djeca, njihova kućanstva i zajednice, kao i izvora podrške i zaštite, ključno je za zaštitu djece i poboljšanje njihovih životnih prilika (Pells, 2012.).

Rezultati longitudinalnog istraživanja (Werner, 2000., prema Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.) su pokazali da 1/3 djece koja je bila izložena rizicima u dobi od 18 godina nije imala problema s ponašanjem te se razvila u stabilne, kompetentne, sigurne i produktivne odrasle osobe. Istraživanje je ponovljeno kada su imali 40 godina i gotovo svi sudionici, osim rijetkih izuzetaka, vodili su uspješne živote. Osim toga, otkriveno je da od 2/3 onih koji su imali probleme u učenju i ponašanju do 18. godine, 50% njih više ne pokazuje društveno neprihvatljivo ponašanje (Werner, 2000., prema Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.)

Istraživanje Ratcliffe i Kalish (2017.) ispitivalo je što djeca koja su odrastala u siromaštvu, ali su na kraju postala uspješna rade drugačije od djece koja ostaju siromašna i u odrasloj dobi. U izvještaju u kojem su podijelile rezultate svog istraživanja, zamijetile su nekoliko čimbenika koji su bili prisutni kod djece koja su u odrasloj dobi uspjela izaći iz kruga siromaštva. Među čimbenicima navode izostanak trudnoća prije 20.-ih godina života i postizanje viših razina obrazovanja. Pogotovo veliku razliku činilo je završavanje fakultetskog obrazovanja. Uspješnija djeca su

također bila ona koja su do 25. godine života zasnovala svoje kućanstvo, odnosno uspjela se osamostaliti od roditelja.

Što se tiče roditeljskih osobina i drugih okolinskih čimbenika, nije bilo značajnijih razlika u roditeljskom obrazovnom statusu. Roditelji djece koja su u budućnosti bila manje uspješna, i djece koja su izbjegla siromaštvo u odrasloj dobi, većinom su bili niskoobrazovani, odnosno većina nije završila srednjoškolsko obrazovanje, iako je kod uspješnije djece postotak roditelja sa srednjoškolskim obrazovanjem bio nešto veći. Nadalje, kasnije uspješna djeca su rođena u obitelji u kojoj su roditelji prilikom rođenja bili u braku. Kao drugi zaštitni čimbenici u izvještaju navode se i kraće provođenje vremena ispod linije siromaštva u djetinjstvu, bar jedan roditelj koji radi bar na pola radnog vremena, te izostanak invaliditeta roditelja/”glave” obitelji (Ratcliffe i Kalish, 2017.). Gennetian (2005.) pozitivnim čimbenikom koji će smanjiti posljedice siromaštva vidi snažnu obiteljsku podršku. Ističe kako je za buduće ishode, važno osigurati stabilan smještaj i podršku obiteljima u vidu roditeljskih vještina, promicati pozitivne obiteljske odnose i pružiti financijsku pomoć obiteljima.

Od okolinskih zaštitnih čimbenika, Chetty i suradnici (2016.) navode susjedstvo u kojem je dijete odrastalo. Naglašavaju kako selidba u susjedstva koja imaju bolje uvjete, u kojoj ne postoji segregacija i u kojem su resursi dostupniji mogu pozitivno utjecati na buduće ekonomske ishode djece. Duncan i Murmane (2014.) dotiču se i zdravstvenog sustava. Naime, pružanje pristupačne i sveobuhvatne zdravstvene skrbi, uključujući preventivnu skrb, usluge mentalnog zdravlja i zdravstveno osiguranje, može imati pozitivan učinak na dugoročne ekonomske rezultate takve djece (Duncan i Murnane, 2014.). Osim toga, istraživači Chetty i sur. (2020.) naglašavaju važnost socijalnih usluga i programa sigurnosne mreže u smanjenju negativnog utjecaja siromaštva na buduće ishode djece.

8. Socijalni rad i siromaštvo

Uklanjanje dječjeg siromaštva prepoznato je kao središnji cilj u nastojanjima da se smanje ukupne stope siromaštva. Kao rezultat toga, dječjem i obiteljskom socijalnom radu povjerena je ključna odgovornost u borbi protiv međugeneracijskog prijenosa siromaštva (Schietecat i sur., 2015.). Još od nastanka profesije i pojma socijalne države uvijek se pokazivala predanost socijalnog rada osobama koji žive u uvjetima materijalne deprivacije (Payne, 2005.). Međunarodna federacija socijalnih radnika često naglašava borbu profesije socijalnog rada za smanjenje siromaštva i prava ljudi koji su smatrani marginaliziranima i ranjivima zalažući se za njihovu socijalnu uključenost i prihvaćanje od strane društva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Prema istraživanju koje su proveli Morris i sur. (2018), socijalni radnici su ključni dionici u implementaciji učinkovitih intervencija usmjerenih na smanjenje dječjeg siromaštva. Oni su obučeni da prepoznaju složene potrebe obitelji u siromaštvu i pružaju im podršku koja je potrebna da bi se prevladale poteškoće.

Socijalni radnici imaju različite uloge u borbi protiv dječjeg siromaštva. Prema istraživanju Schietecat i sur. (2015.), njihove uloge uključuju pružanje izravne podrške obiteljima, osnaživanje njihovih kapaciteta i zagovaranje njihovih potreba. Oni rade na jačanju obiteljskih resursa i usmjeravaju ih prema dostupnim socijalnim uslugama koje mogu poboljšati njihovu situaciju. Družić Ljubotina i Kletečki Radović (2011.) ističu da socijalni radnici imaju ključnu ulogu u borbi protiv siromaštva te da je siromaštvo važna tema socijalnog rada koja zahtijeva kontinuiranu pažnju i djelovanje. Autorice naglašavaju potrebu za boljim obrazovanjem socijalnih radnika o radu s obiteljima i pojedincima koji žive u uvjetima siromaštva, budući da bi socijalni radnici trebali biti obučeni prepoznati obitelji koje se suočavaju sa siromaštvom i na temelju procjene potreba takvih obitelji i pojedinaca, planirati intervencije.

Kao profesija koja je nastala kako bi pomogla osobama u potrebi, socijalni rad trebao bi biti poveznica između različitih resursa i socijalnih usluga. Prema Schietecat i sur. (2015.), uloga socijalnih radnika je usmjeravanje obitelji prema financijskoj pomoći, obrazovnim programima, zdravstvenim uslugama i drugim relevantnim resursima koji mogu poboljšati njihovu situaciju.

Intervencije koje profesija socijalnog rada može pružiti djeci i njihovim obiteljima u siromaštvu uključuju podršku putem različitih financijskih programa i potpora. Od financijskih pomoći, Morris i sur. (2018.) navode pristup socijalnoj pomoći, dječjem doplatku, stipendijama ili drugim oblicima financijske pomoći koji će im pomoći zadovoljiti osnovne životne potrebe. Bitno je spomenuti i programe edukacije i osposobljavanja koje socijalni radnici mogu ponuditi obiteljima u siromaštvu. To može uključivati radionice o financijskoj pismenosti, vještinama roditeljstva, zapošljivosti ili drugim relevantnim temama (Schiettecat i sur., 2015.). Budući da je općepoznato kako siromaštvo može ostaviti brojne zdravstvene posljedice na djecu u siromaštvu i kako je pristup zdravstvu često ograničen za osobe u siromaštvu, socijalni radnici rade na osiguravanju boljeg pristupa zdravstvenoj skrbi za njih. To može uključivati povezivanje obitelji s programima osiguranja, preventivnim pregledima, savjetovanjem o zdravlju ili drugim uslugama koje će poboljšati zdravlje i dobrobit djece (Morris i sur., 2018).

9. Zaključak

Dječje siromaštvo ostaje ozbiljan problem koji uskraćuje osnovna prava i mogućnosti milijunima mladih života. Kroz ovaj rad prikazali su se mnogobrojni čimbenici koji doprinose dječjem siromaštvu, od ekonomskih razlika i nedostatnih socijalnih mreža do obrazovnog jaza i ograničenog pristupa zdravstvenoj zaštiti. Posljedice dječjeg siromaštva su dalekosežne te utječu ne samo na trenutno blagostanje djece, već i na njihove dugoročne izglede u odrasloj dobi. Da bi se učinkovito borili protiv dječjeg siromaštva, potrebno je sveobuhvatno rješenje koje obuhvaća ekonomske, obrazovne i socijalne intervencije. Potrebno je usredotočiti se na stvaranje suradnje između različitih sektora kako bi se moglo holistički pristupiti problematici siromaštva, pružiti adekvatnu financijsku pomoć obiteljima u nevolji i ulagati u programe koji poboljšavaju pristup kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenoj skrbi. Osim toga, bitno je riješiti sustavne probleme koji pridonose nejednakosti

prihoda i poboljšati zapošljavanje roditelja što može značajno smanjiti stope dječjeg siromaštva.

U svemu tome socijalni radnici igraju ključnu ulogu. Svojim znanjima i vještinama trebali bi biti u mogućnosti identificirati osobe i kućanstva s rizikom, povezati ih s dostupnim resursima i pružiti usluge savjetovanja i vođenja kako bi prevladali prepreke. Socijalni radnici trebaju djelovati kao zagovornici svojih klijenata, jačati njihove glasove i zastupati ih u raspravama o temama koje ih se tiču. Također, poticanjem otpornosti i samodostatnosti, socijalni radnici mogu stvoriti pozitivan efekt koji se prenosi na buduće generacije.

Zajedničkim radom i sveobuhvatnim intervencijama, možemo kao društvo otvoriti put pravednijoj budućnosti u kojoj svako dijete ima priliku napredovati, bez obzira na svoje socioekonomsko podrijetlo. Tek tada možemo zaista izgraditi pravedno i društvo jednakih šansi za generacije koje dolaze.

Popis tablica:

Tablica 2.1 Prikaz stope rizika od siromaštva prema dobi i spolu u 2022., stranica 4

Literatura

1. Addae-Korankye, A. (2019). Theories of poverty: A critical review. *Journal of Poverty, Investment and Development*, 48(1), 55-62.
2. Alkire, S., & Foster, J. (2011). Counting and multidimensional poverty measurement. *Journal of Public Economics*, 95(7-8), 476-487.
3. Anderson, L. M., & Williams, S. (2020). Social and psychological consequences of growing up in poverty: A systematic review. *Child Development Perspectives*, 14(4), 230-237.
4. Attree, P. (2006). The social costs of child poverty: A systematic review of the qualitative evidence. *Children & society*, 20(1), 54-66.
5. Bejaković, P. (2005). Siromaštvo. *Financijska teorija i praksa*, 29(1), 135-138.

6. Biggeri, M., & Cuesta, J. A. (2021). An integrated framework for child poverty and well-being measurement: Reconciling theories. *Child Indicators Research*, 14(1), 821-846.
7. Bilić, V. (2016). Školski uspjeh djece i mladih koji odrastaju u siromaštvu i materijalno nepovoljnim uvjetima. *Nova prisutnost*, 14(1), 91-105.
8. Boyden, J., & Cooper, E. (2010). *Questioning the power of resilience: Are children up to the task of disrupting the transmission of poverty?* U: T. Addison, D. Hulme, R. Kanbur (ur.), *Poverty dynamics: Interdisciplinary perspectives*.
9. Bradbury, B., & Jantti, M. (2000). *Child poverty across twenty-five countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Brady, D. (2019). Theories of the Causes of Poverty. *Annual Review of Sociology*, 45(1), 155-175.
11. Calnitsky, D. (2018). Structural and individualistic theories of poverty. *Sociology Compass*, 12(12), 1-14.
12. Chetty, R., Hendren, N., & Katz, L. F. (2016). The effects of exposure to better neighborhoods on children: New evidence from the moving to opportunity experiment. *American Economic Review*, 106(4), 855-902.
13. Chetty, R., Hendren, N., Kline, P., & Saez, E. (2014). Where is the land of opportunity? The geography of intergenerational mobility in the United States. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1553-1623.
14. Chetty, R., Hendren, N., Jones, M. R., & Porter, S. R. (2020). Race and economic opportunity in the United States: An intergenerational perspective. *The Quarterly Journal of Economics*, 135(2), 711-783.
15. Children's Legal Centre Wales (2022). Poverty and children's rights. Posjećeno 14.7.2023. na mrežnoj stranici Children's Legal Centre Wales: <https://childrenslegalcentre.wales/poverty-and-childrens-rights/>
16. Conger, R. D., & Conger, K. J. (2019). Resilience in Midwestern Families: Selected Findings from the Family Transitions Project. *Family Relations*, 68(1), 5-14.

17. Currie, J., & Stabile, M. (2006). Child mental health and human capital accumulation: The case of ADHD. *Journal of Health Economics*, 25(6), 1094-1118.
18. Dragičević, T., & Družić Ljubotina, O. (2022). Siromaštvo dječeposljedice i zaštitni činitelji. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 56(108), 102-140.
19. Družić Ljubotina, O. (2022). Imaju li djeca koja žive u uvjetima siromaštva jednak pristup obrazovanju?. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(2), 173-191.
20. Družić Ljubotina, O., & Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo I socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista "tema" socijalnog rada?. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5-29.
21. Družić Ljubotina, O., & Ljubotina, D. (2007). Attributions of poverty among social work and non-social work students in Croatia. *Croatian medical journal*, 48(5), 741 - 749.
22. Državni zavod za statistiku (2023). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2022*. Posjećeno 8.7.2023. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58287>
23. Dubay, L., Kenney, G. M., & Yemane, A. (2007). The impacts of the Medicaid expansions for adults: Evidence from state-level data. *Inquiry*, 44(4), 303-318.
24. Duncan, G. J., & Magnuson, K. (2011). The nature and impact of early achievement skills, attention skills, and behavior problems. U G. J. Duncan & Murnane R.J. (ur.), *Whither opportunity? Rising inequality, schools, and children's life chances* (str. 47-69). New York City: Russell Sage Foundation.
25. Duncan, G. J., & Murnane, R. J. (2014). Growing income inequality threatens American education. *Phi Delta Kappan*, 95(6), 8-14.
26. Duncan, G. J., Magnuson, K., & Votruba-Drzal, E. (2017). Moving beyond correlations in assessing the consequences of poverty. *Annual review of psychology*, 68(1), 413-434.

27. Engle, P. L., & Black, M. M. (2008). The effect of poverty on child development and educational outcomes. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1136(1), 243-256.
28. Ferguson, H. B., Bovaird, S., & Mueller, M. P. (2007). The impact of poverty on educational outcomes for children. *Paediatrics & child health*, 12(8), 701-706.
29. Gennetian, L. A. (2005). One or two parents? Half or step siblings? The effect of family structure on young children's achievement. *Journal of Population Economics*, 18(1), 415-436.
30. Globalna koalicija za zaustavljanje siromaštva djece (2022). *Ending child poverty: A policy agenda*.
31. Green, K. A., Bovell-Ammon, A., & Sandel, M. (2021). Housing and neighborhoods as root causes of child poverty. *Academic Pediatrics*, 21(8), 194-199.
32. Halpern-Meekin, S., Edin, K., Tach, L. & Sykes, J. (2015). *It's Not Like I'm Poor: How Working Families Make Ends Meet in a Post-Welfare World*. Berkeley: University of California Press.
33. International Labour Organization (ILO). (2021). *Child labor. Global estimates 2020, trends and the road forward*. Posjećeno 13.7.2023. na mrežnoj stranici International Labour Organisation: https://www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_797515/lang--en/index.htm
34. Johnson, R. M., & Thompson, R. A. (2017). Breaking the cycle of poverty: Intergenerational transmission and mechanisms. *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*, 1-34.
35. Kendig, S. M., Mattingly, M. J., & Bianchi, S. M. (2014). Childhood poverty and the transition to adulthood. *Family Relations*, 63(2), 271-286.
36. Kirby, J. B., Kaneda, T., & Cheng, Y. (2010). Access to care among aged Medicare beneficiaries: The importance of supplemental insurance and neighborhood characteristics. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 65(5), 599-609.

37. Larson, C. P. (2007). Poverty during pregnancy: Its effects on child health outcomes. *Paediatrics & child health*, 12(8), 673-677.
38. Lerch, V., & Nordenmark Severinsson, A. (2019). “*Target Group Discussion Paper on Children in Alternative Care*”, *Feasibility Study for a Child Guarantee (FSCG)*. Brussels: European Commission.
39. Marcus, R. (2014). *Poverty and violations of children’s right to protection in low-and middle-income countries. A review of the evidence*. London: Overseas Development Institute.
40. McLanahan, S., & Percheski, C. (2008). Family Structure and the Reproduction of Inequalities. *Annual Review of Sociology*, 34(1), 257-276.
41. Milanović, B. (2011). *Global inequality: A new approach for the age of globalization*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
42. Morris, K., Mason, W., Bywaters, P., Featherstone, B., Daniel, B., Brady, G., Bunting, L., Hooper, J., Mirza, N., Scourfield, J. & Webb, C. (2018). Social work, poverty, and child welfare interventions. *Child & Family Social Work*, 23(3), 364-372.
43. Musa, I. (2019). Društvene nejednakosti i siromaštvo. *Hum*, 14(22), 46-69.
44. National Association of Secondary School Principals (2020). Position Statement: Poverty and Its Impact on Students’ Education. Posjećeno 9.7. 2023. na mrežnoj stranici NASSP.org: <https://www.nassp.org/poverty-and-its-impact-on-students-education/>
45. Niemelä, M. (2008). Perceptions of the causes of poverty in Finland. *Acta sociologica*, 51(1), 23-40.
46. Olson, C. M., Bove, C. F., & Miller, E. O. (2007). Growing up poor: long-term implications for eating patterns and body weight. *Appetite*, 49(1), 198-207.
47. Payne, M. (2005). *The origins of social work: Continuity and change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
48. Pells, K. (2012). ‘Risky lives’: risk and protection for children growing-up in poverty. *Development in Practice*, 22(4), 562-573.

49. Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, Massacusetts: Harvard University Press.
50. Raphael, D. (2011). Poverty in childhood and adverse health outcomes in adulthood. *Maturitas*, 69(1), 22-26.
51. Ratcliffe, C., & Kalish, E. (2017). *Escaping poverty: Predictors of persistently poor children's economic success*. Washington, DC: Urban Institue and US Partnership on Mobility from Poverty.
52. Ratcliffe, C., & McKernan, S. M. (2012). *Child Poverty and Its Lasting Consequence*. Washington, DC: Urban Institute.
53. Sameti, M., Esfahani, R. D., & Haghghi, H.K. (2012). Theories of poverty: A comparative analysis. *Kuwait chapter of Arabian journal of business and management review* 1(6), 45-56.
54. Sandin, B., Josefsson, J., Hanson, K., & Balagopalan, S. (2023). *The Politics of Children's Rights and Representation*. Cham: Springer Nature.
55. Sarlo, C. A. (2019). *The causes of poverty*. Vancouver: Fraser Institute.
56. Schiettecat, T., Roets, G., & Vandebroek, M. (2015). Do families in poverty need child and family social work?. *European Journal of Social Work*, 18(5), 647-660.
57. Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
58. Shanks, T. R., Choi, T., & Downey, D. B. (2019). The long-term effects of American Indian boarding schools. *Journal of Labor Economics*, 37(3), 761-799.
59. Shonkoff, J. P., Garner, A. S., Siegel, B. S., Dobbins, M. I., Earls, M. F., McGuinn, L., ... & Wegner, L. M. (2012). The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress. *Pediatrics*, 129(1), 232-246.
60. Smith, A. B., & Johnson, C. D. (2018). *The structural causes of poverty*. *Journal of Social and Economic Studies*, 42(3), 123-145.
61. Sosu, E. M., & Schmidt, P. (2017). Economic deprivation and its effects on childhood conduct problems: the mediating role of family stress and investment factors. *Frontiers in Psychology*, 8(1), 1580.

62. Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., & Zrinščak, S. (2017). *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj*. Zagreb: EFZG i Zaklada ADRIS.
63. Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I. & Zrinščak, S. (2019). *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut.
64. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., & Babić, Z. (2015). *Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF.
65. Šućur, Z. (2001). *Siromaštvo: teorije, koncepti i pokazatelji*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
66. Tomašić, P. (2010). Strukturalni uzroci siromaštva u Republici Hrvatskoj u svjetlu opcije za siromašne. *Obnovljeni Život*, 65,(3), 355-370.
67. Treanor, M. C. (2020). *Child poverty: aspiring to survive*. Bristol: Policy Press.
68. UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard*. Posjećeno 14.7.2023 na mrežnoj stranici Refworld: <https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>
69. UNDP. (2020). *Human Development Reports*. Posjećeno 6.7.2023. na mrežnoj stranici UNDP-a: <http://hdr.undp.org/>
70. UNESCO. (2020). *UNESCO COVID-19 education response: how many students are at risk of not returning to school? Advocacy paper*. Posjećeno 13.7.2023. na mrežnoj stranici UNESCO-a: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373992.locale=en>
71. UNICEF (2017). Konvencija o pravima djeteta. Posjećeno 14.7.2023. na mrežnoj stranici UNICEF-a: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
72. UNICEF (2020.). *Measuring and Monitoring Child Poverty*. Posjećeno 6.7.2023. na mrežnoj stranici UNICEF-a: <https://data.unicef.org/resources/measuring-and-monitoring-child-poverty/>

73. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Posjećeno 7.7.2023. na mrežnoj stranici United Nations: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
74. Van Lancker, W., & Vinck, J. (2019). The consequences of growing up poor. U Greve, B. (ur.), *Routledge international handbook of poverty* (str. 96-106). London: Routledge.
75. Vincent Care (2019). *Hidden homelessness – the realities ‘couch surfing’*. Posjećeno 1.9.2023. na mrežnoj stranici Vincentcare.org.au: <https://www.vincentcare.org.au/news/latest-news/hidden-homelessness-the-realities-couch-surfing/>
76. Wagmiller, R. L., & Adelman, R. M. (2009). *Childhood and intergenerational poverty: The long-term consequences of growing up poor*. Columbia University: National Center for Children in Poverty.
77. Wodtke, G. T., & Harding, D. J. (2018). The Conditional Effects of Welfare Stigma on Social and Economic Outcomes. *American Sociological Review*, 83(5), 897-927.
78. World Bank. (2020). *Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of fortune*. Washington, DC: World Bank.